

1800-luvun tutkimuksen verkoston 5. vuosikonferenssi

Vuonna 2008 perustetun monitieteisen ja monikielisen 1800-luvun tutkimuksen verkoston 5. vuosikonferenssi järjestettiin 31.1.–1.2.2013 Turun yliopiston Sirkkalan kampuksella. Konferenssin teema oli ”Järki ja tunteet 1800-luvulla”, ja ehdotuksia oli pyydetty sekä tunteita että tieteellistä ajattelua käsittelevistä aiheista.

Samalla kuin 1800-lukua voidaan luonnehtia tieteen ja uudenlaisen tieteellisyyden vuosisadaksi, tutkimuksessa on viime aikoina yhä enemmän kiinnitetty huomiota myös tunteiden merkitykseen. Tunteet eivät aiemmassakaan historiantutkimuksessa ole olleet täysin näkymättömiä, mutta nykyään niiden historia muodostaa oman tutkimuskenttänsä. Tunteiden historiallisen merkityksen teoreettinen pohtiminen avaa mielenkiintoisia näkökulmia 1800-luvun historiaan. Monetkaan tutkijat eivät toistaiseksi ole ottaneet haasteeseen miettiä sitä, miten tunteet voi tulkita historiallisia tapahtumia tosiasiasa muovaavina ja ohjaavina tekijöinä. Mitä todennäköisimmin saamme kuitenkin lähivuosina lukea useita suomalaisten tutkijoiden tämän käänteen innoittamia tutkimuksia.

Konferenssin neljä pääpuhujaa tarjosivat havainnollisia esimerkkejä siitä, miten tunteiden merkityksen huomioon ottaminen näkyy 1800-luvun tutkimuksessa. Englantilainen historioitsija Michael Sanders paneutui keynote-luennossaan tunteiden merkitykseen monitieteisesti, esittäen tunteet ratkaisevana voimana poliittisissa liikkeissä. Esimerkkitaupauksena

Sanders käytti 1840-luvun brittiläisen työväestön kansanliikettä, chartismia, ja liikkeen lehdistössä julkaistun runouden tunteisiin vetoavaa retoriikkaa. Tunteiden merkitystä politiikassa valotti myös professori Nils Erik Villstrand, joka keynote-esityksessään tarkasteli Pohjoismaiden 1800-luvun alun geopolitiittisten murrosten merkitystä tunnemaailmalle. Valtiollisten siteiden muutokset synnyttivät yltäältä revansistisia tunnetiloja; toisaalta taas historiaan kohdistuneita tunteita pyrittiin tukahduttamaan uusia tunnesiteitä rakennettaessa.

Professori Taina Syrjämaa tarkasteli keynote-luennossaan vuoden 1900 Pariisin maailmannäyttelyä, jossa uuden tekniikan lumousvoimaa ja erityisesti sähkölaitteita esiteltiin tunteisiin vetoavan elämyksellisyyden avulla. Sitä tarjosivat esimerkiksi sähköpaviljonki ja liikkuvat jalkakäytävät. Syrjämaa esitti moniaistisuuteen perustuvalta elämyksellisyydellä olleen funktiona modernisaatioprojektin edistäjien näkökulmasta. Sen avulla pyrittiin lieventämään teknisen kehityksen ja edistyksen, erityisesti sähkön näkymättömän olemuksen aiheuttamia pelkotiloja. Neljännessä keynote-esityksessä dosentti Anna Kuismin tarkasteli tunteiden ilmaisemista 1800-luvun itseoppineen rahvaan kirjoituksissa. Hän osoitti, että näitä tekstejä on säilynyt luultua enemmän, ja esitti useita esimerkkejä siitä, miten kirjoituksista voidaan hakea tunneilmaisuja. Kuismin nosti myös esille, että ”tavallisiin” ihmisiin vaikuttaneet kirjoitusmallit eivät ole välttämättä helposti jäljitettävissä.

Kaksipäiväisen konferenssin kahdessatoista työryhmässä käsiteltiin järjen ja tunteiden historiaa sivuavia aiheita laaja-alaisesti ja monitieteisesti. Paikalla oli historian, folkloristiikan, taidetieteen, kirjallisuustieteen ja uskontotieteen tutkijoita. Työpapereissa pohdittiin talonpoikien ja itseoppineiden

den kirjoittajien tunneilmaisun variaatioita, eläinten herättämiä tunteita sekä tunteiden merkitystä 1800-luvun urbaanissa kulttuurissa, populaarikulttuurissa, uskonnollisuudessa, poliittisessa agitaa-tiossa ja tieteessä. Esitysten otsikot viittaavat siihen, että ”tunteet” voi nähdä sateenvarjokäsitteenä, jonka alakäsitteitä ovat vaikkapa elämyksellisyys, aistimellisyys, viha, rakkaus, syllisyys, pelko, ihailu ja haltioituminen.

Monet työpapereiden esittäjät kiinnittivät yleisellä tasolla huomiota siihen, miten tunteita on eri konteksteissa tuotettu ja käsitelty. Niihin liittyvät ja liitettävät merkitykset herättivät useassa työryhmässä vilkasta keskustelua. Monessa työpaperissa pohdittiin myös rationaalisuuden käsitettä ja sitä, miten se tulisi ymmärtää 1800-luvun muuttuvissa historiallisissa konteksteissa. Erityistä huomiota kiinnitettiin rationaalisuuden ja tieteen väliseen yhteyteen sekä siihen, miten käsitykset tiedosta rakentuivat 1800-luvulla. Kaikkiaan rationaalisuus sai konferenssissa kuitenkin tunnetta vähemmän huomiota osakseen.

Konferenssissa esitetyt keynote-luennot ja työpaperit osoittivat, että tunteiden historiaa painottava tutkimuksellinen käänne mahdollistaa uudenlaisten tulkintojen esittämisen ja uusien mielenkiintoisten aspektien valottamisen 1800-luvun tutkimuksessa. Myös teeman ajankohtaisuus on ilmeinen. Esimerkiksi keskusteluun viime aikoina ajankohtaiseksi nousseesta vihapuheesta voisi ilmiön suhteuttaminen vihan historiallisiin ilmenemismuotoihin tuoda uusia näkökulmia.

Tutkimuskentän laajentuessa eri suuntausten välille muodostuu jännitteitä. Siinä, missä jotkut tutkijat korostavat tunteiden historiallista muutosta, toiset painottavat kognitiivisen näkökulman tärkeyttä. Tämä jännite ei konferenssissa juurikaan herättänyt keskus-

telua, mutta siihen on tutkimuskentän yhä laajetessa ja syventyessä aihetta kiinnittää entistä suurempaa huomiota.

1800-luvun verkoston kevyt ja vapaamuotoinen organisaatio on osoittautunut hedelmälliseksi keskustelualustaksi eri tieteenalojen 1800-luvun tutkijoille, joita verkostoon kuuluu noin 160. Verkoston vahvuutena jäsenet näkevät erityisesti eri tieteenalojen tarjoamien perspektiivien moninaisuuden. Verkoston vuosikonferenssi järjestettiin tänä vuonna ensimmäistä kertaa Helsingin ulkopuolella, ja loppukeskustelussa ehdotus, että konferenssi järjestetään vastedes joka toinen vuosi Helsingissä ja joka toinen vuosi muulla paikkakunnalla, sai laajaa kannatusta. Vuoden 2014 konferenssin teemaksi valittiin biografinen tutkimus.

– JOHANNA WASSHOLM JA
ANN-CATRIN ÖSTMAN